

VAJDASÁG SZERBIÁBAN ÉS EURÓPÁBAN

Vajdaság történelmét nem érthetjük meg, ha Szerbia, a környező országok, sőt egész Európa történelmét nem ismerjük. Tegyük fel, hogy ismerjük ezt a történelmet. A történelmi tények ismeretében Vajdaság jelenlegi helyzetét és jövőjét tanulmányozva minden alkalommal arra kell gondolni, mi lehet és mi kell hogy legyen Vajdaság az európai térségen belüli regionális kötöttségek szemszögéből. Vajdaság helyzetének alapos átgondolásához ismerni kell nemcsak természeti lehetőségeit, hanem etnikai összetételét, kultúráját, földrajzi fekvését, szellemi gazdagságát is. Tehát Vajdaság egész lénye, és nem csak jellemzőinek némelyike mutat rá, hogy tulajdonképpen mi is és mi is lehetne.

A Vajdaság helyzetére és szerepére a második, szocialista Jugoszláviában adott, nagyon is eltérő megoldások különböző érzelmeket és reakciókat válthatnak ki. Vannak olyanok, akik úgy vélik, hogy Vajdaság a teljes önállóság felé vezető úton járt, és vannak olyanok is, akik úgy vélik, hogy a tartomány egész idő alatt a legsötétebb diktatúra, kizsákmányolás és megalázás terhét nyögte. Mindkét változatnak az a gyenge pontja, hogy Vajdaság helyzetét kiragadja a Jugoszlávia minden részét – bár nem egyformán – érintő általános helyzetből. Külön jellegzetessége azoknak az éveknak, hogy Vajdaságról nem készült tudományos projektum, szem előtt tartva lehetőségeinek összességét, valamint jogi és gazdasági helyzetét Jugoszlávián és Szerbián belül. Ehelyett minduntalan az történt, hogy vagy egy követ fújt a rendszerrel, vagy pedig különféle módon ellenállt neki, hogy jobb pozíciókat csikarjon ki. Ez a politikai kunyeralás, a behízselés vagy a hatástalan fenyegetés pozíciója, politikai marketing. A Vajdaságról való komoly, igazi és mindenekelőtt demokratikus véleménycsere a demokráciának és minden probléma demokratikus megoldásának alapvető premisszáiból kell hogy kiinduljon, Vajdaság lényeges értékeit teljes egészésként véve figyelembe. Tehát a rendelkezésre álló lehető legjobb szakembereket kell felkérni, hogy készítsék el a Vajdaság Szerbiában és Európában elnevezésű projektumot, hogy Vajdaság Autonóm Tartomány Képviseletének és Végrehajtó Tanácsának, illetve minden községének legyen a politikai stratégiája, amelyet meg is valósíthatna. Ilyen, minden gazdasági, jogi, kulturális, területi, oktatási, egészségügyi, művészeti, tudományos, sport-, turisztikai stb. elemet magában foglaló projektum nélkül minden politika esetleges lenne, a politikai pártok pillanatnyi erőviszonyától és adott helyzetétől függne. Szerbiának, de Vajdaságnak sem lenne szabad a pártviszo-

nyokhoz kötnie sorsát, hiszen sokkal többet jelentenek minden pártnál és minden kisistennél.

Vajdaság helyzetének meghatározásához talán Svájc vagy Ausztria példája lenne a legjobb kiindulópont. Szerbiának ugyanis a földrajzi, történelmi, gazdasági és más tényezőkhöz igazodva sokkalta jobban, példásabban kellene régiókra, több község természetes kapcsolatára tagolódnia. Szerbiának azonban, nem véletlenül van két autonóm tartománya is: Vajdaság és Kosovo-Metohija, függetlenül attól, hogy ez utóbbi az ENSZ protektorátusa alatt áll. Az az alkotmányos keret, amelyet nemzetközi szervezet dolgozott ki Kosovo-Metohija számára, egyebek között arra is rámutat, hogy a politikusaink és jogászaink milyen kevéssé ismerték a tartományi autonómia jogi státusát. Tehát éppen úgy, mint ahogyan az Európa, Jugoszlávia, szabadság, demokrácia, jog, igazság stb. fogalmakat nagyon is eltérően magyarázzák, ugyanúgy az autonómia fogalmán is szinte minden vagy szinte semmi sem értendő. Éppen ezért kellene megtölteni e fogalmat reális tartalommal. Ez mindenekelőtt azt jelenti, hogy az alkotmányban és törvényben nagyon pontosan meg kell határozni az állam jogait és kötelezéseit (ez nem lehet sem több, sem kevesebb, mint ami kizárólag az állami szervek hatékony működéséhez szükséges, és ami az államügyek esetében lényeges). Ezenkívül meg kell határozni, mi az, ami nélkülözhetetlen a tartomány számára ahhoz, hogy a tartomány sajátosságai szempontjából feltétlenül szükséges szervei minél jobban működhessenek, és végezetül olyan törvényeknek is kell lenniük, amelyek a községek számára biztosítják a minél zavartalanabb munkát. Az ilyen törvényi szabályozás megszüntetné a fölé- és alárendeltségi viszonyt, a jogok összpontosulását, a hatalom minden szintjén beállítaná a felelősség optimális fokát, minden polgár számára lehetővé tenné, hogy ismerje jogait, tudja, milyen szinten valósíthatja meg őket, és mik a kötelezettségei. Ezt nevezhetjük decentralizációnak is, a politikai szervek abszolút hatalma megszüntetésének is. Még nem egészen világos, hogy a demokrácia lényege a legjobb, tehát a legigazságosabb jogi rendszer kialakítása és fejlesztése. Mindaz, ami a jog és igazságosság felett, azokon kívül áll, az elnyomás.

Ahhoz, hogy egy ilyen demokratikus jogrendszer működni kezdjen, új erőt kell lehelni bele, ez pedig a gazdaság. Ez gyakorlatilag azt jelentené, hogy igazságos gazdaságpolitikával a szerveződés minden szintjének annyi gazdasági erőt kell kapnia, amennyi feltétlenül szükséges működéséhez. Az állam a feltétlenül szükséges állami szükségletekre a polgároktól és munkaszervezetektől eredő összjövedelemnek, az adóknak, vámoknak, kamatoknak stb. legfeljebb 30%-át veheti el; az autonóm tartománynak 30%-ot kell juttatni, a régióknak 10%-ot, a községnek pedig 30%-ot. Ez lenne a gazdasági hatalom igazságos elosztása és egyben az a lehetőség, hogy a jogok és a kötelezettségek az életben is valóra váljanak. Enélkül közönséges politikai frázis, propaganda a demokráciáról beszélni. Ezen nemcsak a polgárok, illetve kollektíváik jogai értendők, hanem a területi jogok és kötelezettségek is. Akkor az államnak nem lenne szüksége akkora adminisztrációra, ellenőrzésre, hatalmi rendszerre. Így minden törvényben meghatározott eszköz egyenesen, nem pedig kerülő úton, bárkinek a kedve szerint jutna a konkrét szervek költségvetésébe. Nyilvánvaló, hogy akkor a tartományi, körzeti és községi szervek felelőssége is a jogi és erkölcsi normák magasabb fokára emelkedne. Mindaz, amit az alacsonyabb szintű hatalmi szervek – feltételesen – elláthatnak, nem szabad, hogy

az állami szervek tárgya legyen, és fordítva: azt, amit csak az állami szervek végezhetnek, nem intézhetik mások, akik nem illetékesek. Így talán sokkal nagyobb gondot lehetne fordítani arra, hogy mely tisztségeket milyen emberek tölthetnek be, sokkal jobban lehetne tisztelni az igazi szakemberek szavát, mint ahogy azt a magas pozíción levő kisstílusú politikusok egyébként teszik. Azt mondom, „igazi”, mert mondvacsináltakból túl sok van. Szellemi nyomor, ha azt képzeljük, hogy a tisztségre való megválasztás okosabbá, szakszerűbbé teszi az embert. Ellenkezőleg, a tisztség mindennél jobban megszedítheti az embert, annyira, hogy még a szülőanyja sem ismer rá. Ezek a beképzelt „szakemberek” és „szakértők” tönkreteszik a politika értelmét és a polgárok életét.

Vajdaság egyik jellegzetessége nemzetiségi összetétel. Évek, évszázadok óta vitatkoznak azon, ki kit nyom el, használ ki, aláz meg, szorít lapszélre, ki kinek kérdőjelezi meg a jogait stb. Ilyesmire biztosan van példa, de mélységes meggyőződésem, hogy az adott probléma megoldásában nem mozdulhatunk el a holtpontról, amíg a szerbek kizárólag a szerbek jogairól, a magyarok a magyarokéiról, a románok a románokéiról stb. beszélnek. Mindezek a „hazafias” megnyilvánulások nekem falra, elhatárolódásra, elszigetelődésre, egyfajta bezárkózásra hasonlítanak. A megoldások pedig a fal túloldalán vannak. Az együttműködés felé vezető út csak akkor nyílhat meg, ha a szerbek, magyarok, románok, szlovákok, horvátok, ruszinok stb. nemcsak a saját nemzeti érdekeikre viselnek gondot, hanem ezzel párhuzamosan más nemzetek tagjainak az érdekeit is szem előtt tartják. Vajdaság csak akkor válik minden vajdasági érdekévé, csak akkor válik Szerbia termékeny alapjává. Ez a Vajdaság természeti és emberi erőforrásaival érdekessé válik a regionális összekapcsolódásra, a népek európai közössége számára. Vajdaságnak tehát sürgősen vissza kell kapnia alkotmányos jogait és kötelességeit, egyidejűleg meg kell hozni Szerbia új, demokratikus alkotmányát, és világosan meg kell határozni Vajdaság teljes körű autonómiáját. A valóban autonóm Vajdaság minden bizonnyal Szerbia mozgatójává és az európai integrációk hatékony együttműködőjévé válik.

Végezetül: Teleki gróf elképzelése „Jugoszlávia és Magyarország örök barátságáról” csak hat hónapig élt, de mint elképzelésnek tartósan van értéke. Talán éppen ma válik megvalósíthatóvá?